

**Nr
1/2008**

**ANALIZY
RAPORTY
EKSPERTYZY**

Małgorzata Pomarańska-Bielecka

Marcin Wiśniewski

Stowarzyszenie
Interwencji
Prawnej

**ZAPEWNIENIE WSPARCIA I POMOCY
CUDZOZIEMCOM – OFIAROM HANDLU
LUDŹMI W POLSCE.
ANALIZA, OCENA I REKOMENDACJE**

W Polsce problem handlu ludźmi od kilku lat jest tematem „modnym”, wzbudzającym zainteresowanie organów państwa, organizacji pozarządowych, jak również mediów i w konsekwencji opinii publicznej. Wiele instytucji i organizacji próbuje przeciwdziałać temu zjawisku. Tworzone są liczne programy a instytucje publiczne wdrażają procedury, mające służyć ochronie ofiar. We wszystkich podejmowanych działaniach brak jest jednak, koordynacji, spójności i konsekwencji. Widać to szczególnie, gdy przyjrzymy się przepisom polskiego prawa w zakresie pomocy udzielanej ofiarom handlu ludźmi. Przepisy te w dalszym ciągu są pełne luk i niedociągnięć.

1. Definicja handlu ludźmi, czyli brak jednolitości

Pierwszym problemem i zdecydowanie najistotniejszym z perspektywy ofiary jest brak definicji handlu ludźmi. W prawie karnym penalizowane jest zjawisko uprawiania handlu ludźmi. Pojęcie to nie zostało jednak precyzyjnie wyjaśnione. Powstaje w tym zakresie obszerne orzecznictwo sądów, które jest niespójne, a co bardziej niepokojące często niezgodne z obowiązującymi Polskę definicjami międzynarodowymi¹. Nie jest do dziś, na gruncie polskiego prawa jasne, czy z ofiarą handlu ludźmi mamy do czynienia już w chwili dokonania transakcji, której przedmiotem jest jedna osoba, czy też kilka osób², czy musi to być zorganizowany proceder, czy też jednostkowe zdarzenie³, czy celem działania sprawcy musi być wykorzystanie ofiary czy też może to być inny, niekoniecznie niegodziwy cel⁴.

Wskazane niejasności powodują zasadnicze problemy związane z jednoznacznością identyfikacją ofiary, a co za tym idzie – możliwości skorzystania przez nią z uprawnień przysługujących jej na gruncie polskich przepisów. Zdarzają się sytuacje, w których pokrzywdzony jest identyfikowany przez organizację pozarządową jako ofiara handlu ludźmi, podczas gdy organy ścigania nie uznają za przestępstwo handlu ludźmi czynu, którego stał się ofiarą, a w konsekwencji nie uznają go za pokrzywdzonego tym przestępstwem. W takiej sytuacji ofiara nie może skorzystać z przysługującego jej prawa do pozostania w Polsce i skorzystania z przysługującej jej pomocy. Niektóre ofiary, pomimo faktu że zostały identyfikowane jako ofiary przestępstwa handlu ludźmi, były deportowane z Polski bez zaoferowania im możliwości skorzystania z czasu do namysłu.⁵ Świadczy to wyraźnie o braku wypracowania w Polsce odpowiednich mechanizmów gwarantujących osobom pokrzywdzonym dostęp do przysługujących im uprawnień.

¹ Przykładowo sądy błędnie wskazują, że datą związania Polski Protokolem z Palermo jest data wejścia w życie ustawy z dnia 18 grudnia 2002 r. o ratyfikacji Protokołu, czyli 18 lutego 2003 r. Zwrócił na to uwagę Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 3 października 2007 r., sygn. akt III KK 177/2007 (opubl. LEX nr 322851).

² Sąd Apelacyjny w Lublinie w wyroku z dnia 18 grudnia 2001 r., sygn. akt II AKa 270/01 uznał, że liczba ofiar handlu ludźmi nie ma znaczenia dla kwalifikacji czynu jako handlu ludźmi (opubl. Prokuratura i Prawo 2002, nr 12, poz. 30). Przeciwny pogląd znajdujemy w wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 29 kwietnia 2002 r., sygn. akt II AKa 330/02 (opubl. Prokuratura i Prawo 2003, nr 4, poz. 1).

³ Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z dnia 24 maja 2004 r., sygn. akt II AKa 66/04 uznał, że jednorazowa transakcja wypełnia ustawowe znamiona art. 253 § 1 k.k. (opubl. OSAB 2004, nr 3, poz. 30). Podobne stanowisko zajął np. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 21 lutego 2003 r., sygn. akt II AKa 586/02 (opubl. OSA 2003, nr 5, poz. 45). Przeciwny pogląd w wyroku z dnia 29 kwietnia 2002 r., sygn. akt II AKa 330/02 zaprezentował Sąd Apelacyjny w Lublinie (opubl. Prokuratura i Prawo 2003, nr 4, poz. 1).

⁴ Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 kwietnia 2002 r., sygn. akt V KKN 353/00 (opubl. LEX 56863) uznał, że uprawianie handlu ludźmi podlega karze bez względu na cel, w jakim jest dokonywane.

⁵ Trafficking in Persons Report Released by the Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons, June 12, 2007 <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2007/82806.htm>

2. Czas do namysłu i długość postępowania sprawdzającego, czyli wyraźna sprzeczność

Przykładem braku spójności przepisów jest wprowadzenie w art. 33 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach⁶ maksymalnie 2 miesięcznego okresu do namysłu [ang. *reflection period*] w celu podjęcia przez ofiarę decyzji o ewentualnej współpracy z organami ścigania. Okres ten jest niespójny z 30 dniowym okresem (art. 307 § 1 kodeksu postępowania karnego⁷), jaki organy ścigania mają na prowadzenie czynności sprawdzających i na podjęcie decyzji o ewentualnym wszczęciu postępowania lub jego umorzeniu. Z praktyki organów ścigania istotnym problemem jest postanowienie czy wobec braku deklaracji ofiary w zakresie ewentualnej współpracy mają one umorzyć czy też wszcząć postępowanie czekając na jednoznaczną decyzję ofiary.

Przepis ten obliguje organ prowadzący postępowanie do zajęcia stanowiska we wskazanym 30 dniowym terminie, podczas gdy ofiara może otrzymać znacznie dłuższy czas na podjęcie decyzji. Ponadto, polskie przepisy dotyczące okresu do namysłu nie przewidują minimalnego okresu, jaki może być dany ofierze. Nie jest zatem wykluczone, że będzie ona miała na podjęcie decyzji 1 dzień, tydzień czy też dwa tygodnie. Tak krótki okres nie spełni swojej zasadniczej funkcji, jaką ma być dojście przez ofiarę do równowagi po doznanej traumie i spokojne podjęcie decyzji. Z perspektywy ofiary tak skonstruowane przepisy są dla niej bardzo niekorzystne.

Wymienione nieścisłości w przepisach przekładają się wciąż na „kulejącą” w Polsce praktykę udzielania wsparcia i pomocy ofiarom przestępstwa handlu ludźmi. Widać to szczególnie, gdy przyjrzymy się problematyce związanej zarówno z zatrudnieniem, pomocą socjalną czy medyczną, jak i reintegracją ofiar handlu ludźmi. W Polsce realizowanych jest wiele programów, które teoretycznie umożliwiają ofierze skorzystanie z takiej pomocy, podczas gdy w praktyce luki w przepisach powodują, iż staje się ona fikcyjna.

Aby ofiara handlu ludźmi w ogóle mogła starać się o jakąkolwiek pomoc ze strony władz polskich, musi zalegalizować swój pobyt na terenie Polski. Przepisy ustawy o cudzoziemcach umożliwiają ofierze legalizację pobytu tylko pod warunkiem, że zostanie ona zidentyfikowana jako ofiara w okresie tzw. „czasu do namysłu” oraz na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 15 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach, jeśli zdecyduje się na współpracę z organami ścigania. W obu tych przypadkach możliwość pozostania na terenie RP jest stosunkowo krótka, właściwie ofiara może przebywać legalnie i korzystać z pomocy tylko w okresie, w którym jest ona potrzebna władzom polskim jako osobowe źródło dowodowe, bez żadnej perspektywy na dalszy pobyt. Ciężko jest w takiej sytuacji mówić o rzeczywistej reintegracji ofiary ze społeczeństwem, zwłaszcza że po zakończeniu procesu podczas, którego ofiara składa zeznania, musi powrócić do kraju pochodzenia. Niektórym ofiarom udaje się jednak uzyskać prawo do pobytu w Polsce korzystając z możliwości prawnych takich jak pobyt tolerowany, status uchodźcy czy poprzez wstąpienie w związek małżeński z obywatelem polskim. Aby w ten sposób zalegalizować pobyt, muszą one spełnić dodatkowy warunek, niezwiązany z faktem bycia ofiarą przestępstwa handlu ludźmi. Z takiej możliwości nie mogą jednak skorzystać wszystkie ofiary.

Kolejną niespójnością w polskim systemie prawa jest definiowanie ofiary handlu ludźmi w ustawie o cudzoziemcach. Ustawa w art. 33 ust. 1 pkt 5 i art. 53 ust. 1 pkt 15 używa określenia „ofiara handlu ludźmi” w rozumieniu decyzji ramowej Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi⁸. Niespójność polega na tym, że definicja handlu ludźmi podana w art. 1 ust. 1 decyzji ramowej nie jest zgodna z definicją zawartą w art. 3 Protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi,

⁶ Tekst jedn. Dz. U. z 2006 r., Nr 234, poz. 1694, z późn. zm.

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555, z późn. zm.).

⁸ Dz. Urz. WE L 203 z dnia 1 sierpnia 2002 r.

uzupełniającego Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r.⁹ (zwanego dalej w skrócie: Protokołem z Palermo), którego stroną jest Polska. Wprawdzie różnica dotyczy tych dwóch aspektów, ale występuje. W decyzji ramowej wyłączono z zakresu przedmiotowego handel tkankami i organami ludzkimi, a dodano do niego pornografię, jako jeden z aspektów wykorzystania seksualnego. Odwołanie w ustawie o cudzoziemcach do decyzji ramowej było konsekwencją konieczności implementowania Dyrektywy 2004/81/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie zezwolenia na pobyt wydawanego obywatelom państw trzecich będącym ofiarami handlu ludźmi albo będącym wcześniej przedmiotem działań ułatwiających nielegalną imigrację, którzy współpracują z właściwymi organami.¹⁰ Dyrektywa definiując w art. 2 lit. c) handel ludźmi odwołała się do decyzji ramowej. Uzasadnienie dla nowelizacji ustawy o cudzoziemcach nie może jednak stanowić uzasadnienia dla używania pojęcia „handel ludźmi” w różnych znaczeniach i w odniesieniu do różnych dokumentów. Warto zwrócić również uwagę na fakt, że w ramach postępowania karnego, zarówno na etapie postępowania przygotowawczego, jak i sądowego uwzględniana jest definicja zawarta w Protokole w Palermo, podczas gdy działania związane z wydawaniem zezwolenia na pobyt i wsparcie ofiar będzie odbywało się przy uwzględnieniu definicji zawartej w decyzji ramowej.

3. Dostęp do rynku pracy, czyli brak przywilejów dla ofiar handlu ludźmi

Kolejnym istotnym problemem nierozdzielnie związanym z problematyką reintegracji ofiar jest stworzenie im dostępu do rynku pracy i do szkoleń zawodowych, staży lub kursów umożliwiających im podjęcie pracy. Stworzenie takiej perspektywy jest szczególnie ważne dla osób bez wykształcenia i doświadczenia zawodowego, zmuszanych do pracy w prostytucji. Brak możliwości przygotowania się do nowej pracy i trudna sytuacja ekonomiczna sprawiają, że takie osoby bardzo często ponownie stają się ofiarami przestępstwa handlu ludźmi. Biorąc to pod uwagę, niezwykle istotnym wydaje się zapewnienie ofiarze możliwości dokończenia i podjęcia pracy.

Cudzoziemcy mogą wykonywać pracę w Polsce, jeżeli posiadają zezwolenie na pracę wydane przez wojewodę właściwego ze względu na siedzibę pracodawcy, o czym stanowi art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy¹¹. Obowiązek ten nie dotyczy jednak cudzoziemców wymienionych w art. 87 ust. 2 ustawy, czyli m.in. uchodźców, obywateli państw UE lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Szczegółowym doprecyzowaniem tego przepisu jest rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 sierpnia 2006 r. w sprawie wykonywania pracy przez cudzoziemców bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę¹².

Zarówno ustawa, jak i rozporządzenie nie wymienia ofiar handlu ludźmi w ogóle lub tych ofiar, o których mowa w art. 53 ust. 1 pkt 15 ustawy o cudzoziemcach, czyli korzystających z „czasu do namysłu”. Oznacza to, że **ofiara handlu ludźmi lub osoba, co do której zachodzą przesłanki, że jest ofiarą handlu ludźmi, może ubiegać się o zezwolenie na pracę na takich samych zasadach, jak inni cudzoziemcy**. Ofiarom handlu ludźmi z powodu wiktymizacji nie przysługują żadne preferencje czy przywileje w procesie ubiegania się o

⁹ Dz. U. z 2005 r., Nr 18, poz. 160.

¹⁰ Dz. Urz. UE L 261 z 6 sierpnia 2004 r., s. 19. Komentarz do dyrektywy – F. Jasiński, M. Prus, *Komentarz do dyrektywy Rady 2004/81/WE z dnia 29.4.2004 r.*, Kwartalnik Prawa Publicznego, 2004, nr 3, s. 165-188.

¹¹ Dz. U. z 2004 r., Nr 99, poz. 1001, z późn. zm.

¹² Dz. U. z 2006 r., Nr 156, poz. 1116, z późn. zm.

pracę. Przywileje takie ze względu na swoją trudną sytuację mają natomiast inne grupy cudzoziemców, np. uchodźcy czy osoby, które uzyskały pobyt tolerowany.

Ustawa wymienia cudzoziemców zwolnionych z ubiegania się o zezwolenie przyjmując jako zasadnicze kryterium uregulowany (legalny) pobyt na terenie Polski. Rozporządzenie wymienia natomiast rodzaje wykonywanej pracy i obywatelstwo cudzoziemców. Ofiara handlu ludźmi może wykonywać pracę bez konieczności ubiegania się o zezwolenie, gdy spełnia warunki określone w przepisach, np. gdy jest obywatelem państwa członkowskiego UE (art. 87 ust. 1 pkt 8 lit. a). Biorąc pod uwagę, że ofiarami handlu ludźmi w Polsce zostają m.in. obywatele Bułgarii i Rumunii, można zakładać, że będą one korzystały z wymienionego przepisu. Jednak nie wszystkie ofiary mają taką możliwość.

Warunkami, które muszą zostać spełnione, aby cudzoziemiec uzyskał zezwolenie na pracę, są legalny pobyt i uzyskanie przez pracodawcę przyrzeczenia rozumianego jako przyrzeczenie wydania cudzoziemcowi zezwolenia na pracę pod warunkiem uzyskania przez niego odpowiedniej wizy lub zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony albo zaświadczenia o zarejestrowaniu pobytu obywatela UE bądź karty pobytu członka rodziny obywatela UE (art. 2 ust. 1 pkt 30 ustawy). Dokumenty te dodatkowo zostały wymienione w art. 88 ust. 2 ustawy. Jeżeli cudzoziemiec posiada jeden z tych dokumentów, to nie ma potrzeby uprzedniego wydania przyrzeczenia o czym stanowi art. 88 ust. 3 ustawy. W takiej sytuacji pracodawca występuje do wojewody o zezwolenie, a nie o przyrzeczenie, ponieważ ofiara posiada odpowiedni dokument pobytowy. Obywatel UE musi mieć zaświadczenie o zarejestrowaniu pobytu obywatela UE, ale nie jest to warunkiem wydania zezwolenia, bowiem z ubiegania się o zezwolenie na pracę obywatele UE są zwolnieni. Oczywiście nie dotyczy to sytuacji, gdy na podstawie umów międzynarodowych zostały zastosowane ograniczenia w dostępie do rynku pracy obejmujące cudzoziemców nieposiadających prawa stałego pobytu (art. 88 ust. 2 i 3 ustawy).

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na fakt, że ofiary handlu ludźmi bardzo często przebywają na terytorium Polski nielegalnie. Przyczyny takiego stanu są różne – albo ofiara nielegalnie przekroczyła granicę, albo upłynął termin ważności dokumentu na podstawie, którego przebywała w Polsce. W konsekwencji wobec takiej osoby zostanie wydane postanowienie o wydaleniu i nie będzie ona mogła wystąpić o wydanie wizy, zezwolenia na zamieszkanie itd. W dalszej perspektywie taki cudzoziemiec nie może starać się o zezwolenie na pracę, ponieważ jego pobyt w Polsce jest nieuregulowany (nielegalny) i nie otrzyma on dokumentów warunkujących wydanie zezwolenia na pracę.

Wobec ofiar handlu ludźmi, o których mowa w art. 53 ust. 1 pkt 15 ustawy o cudzoziemcach może zostać wydane zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony. Ten dokument jest podstawą do starania się o wydanie zezwolenia na pracę. Ofiara handlu ludźmi może więc podjąć starania o pracę, ale utrudnieniem, z jej punktu widzenia, jest fakt, że przyrzeczenie i zezwolenie na pracę cudzoziemca są wydawane przez wojewodę **na wniosek pracodawcy**, na czas określony, dla określonego cudzoziemca i pracodawcy, na określone stanowisko lub rodzaj wykonywanej pracy. Wojewoda wydając ww. dokumenty uwzględnia sytuację na lokalnym rynku pracy oraz kryteria ustalane po zasięgnięciu opinii marszałka województwa (art. 10 ust. 2 pkt 2 i art. 88 ust. 7 i 8 ustawy). Cudzoziemiec (ofiara handlu ludźmi) nie może wystąpić o przyrzeczenie lub zezwolenie na pracę, ponieważ nie ma do tego żadnej podstawy prawnej. Innymi słowy najpierw musi być pracodawca poszukujący cudzoziemca do pracy, więc brak popytu na pracę cudzoziemców powoduje, że ofiara handlu ludźmi nie znajdzie żadnego

legalnego zatrudnienia. Ofiara traci uprawnienie do wykonywania pracy, ponieważ traci podstawę do pobytu na terenie Polski.

Zarówno zezwolenie, jak i przyrzeczenie wydania zezwolenia na pracę mogą zostać uchylone przez wojewodę w przypadku, gdy zachodzą okoliczności wymienione w art. 88 ust. 12 pkt 1-5 ustawy. Z punktu widzenia ofiar handlu ludźmi istotne znaczenie ma przesłanka wymieniona w pkt 1, czyli nielegalne wykonywanie pracy. Termin ten w odniesieniu do cudzoziemców został zdefiniowany w art. 2 ust. 1 pkt 14 ustawy i oznacza **wykonywanie pracy przez cudzoziemca bez zezwolenia na pracę**, z wyjątkiem cudzoziemców zwolnionych na podstawie art. 87 z obowiązku posiadania takiego zezwolenia, lub **na innych warunkach lub na innym stanowisku niż określone w zezwoleniu na pracę**, niezgodnie z deklarowanym celem pobytu oraz bez zawarcia wymaganych umów o pracę lub umów cywilnoprawnych.

Dodatkowo należy zwrócić uwagę na fakt, że postępowanie o wydanie zezwolenia szczegółowo reguluje rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 lipca 2006 r. w sprawie trybu i warunków wydawania zezwolenia na pracę cudzoziemca¹³. Warto zwrócić uwagę, że § 4 ust. 4 wymienia przyczyny podjęcia przez wojewodę decyzji o odmowie wydania zezwolenia z powodów leżących po stronie cudzoziemca. Należą do nich: **prawomocne skazania na karę pozbawienia wolności (także w zawieszeniu)**, naruszenie przepisów ustawy i stwierdzenie naruszenia w wyniku kontroli, uzyskanie ostatecznej decyzji o zobowiązaniu do opuszczenia terytorium Polski, a także nieuzyskania odpowiedniej wizy lub zezwolenia, o których mowa w art. 88 ust. 2 ustawy.

Z punktu widzenia ofiary handlu ludźmi szczególne znaczenia ma prawomocne skazanie na karę pozbawienia wolności. Ofiary handlu ludźmi dosyć często są również sprawcami innych przestępstw, przy czym najczęściej są to przestępstwa niepodlegające karze pozbawienia wolności. Z tego też powodu z reguły nie zawiadamiają organów ścigania o wiktyimizacji. Do niedawna czynności prowadzone z udziałem ofiar handlu ludźmi koncentrowały się na zgromadzeniu materiału dowodowego potwierdzającego popełnienie przez nie przestępstwa, a zupełnie pomijały wykorzystanie ofiar. Wychodząc jednak z założenia, że ofiara handlu ludźmi jest przede wszystkim ofiarą, K. Karsznicki uznał że *w każdym przypadku dokonywania oceny zachowań ofiary należy dokładnie zbadać, czy nie zachodzi jedna z przesłanek, wymienionych w art. 17 § 1 k.p.k., umożliwiających wydanie postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania karnego, ewentualnie wydania postanowienia o umorzeniu postępowania*¹⁴. Takie zalecenie znalazło się również we wskazówkach metodologicznych dla prokuratorów prowadzących postępowania dotyczące handlu ludźmi.

Jeśli chodzi o sytuację ofiar handlu ludźmi, to ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy nie przyznaje im żadnych szczególnych uprawnień. Jediną próbą ułatwienia ofiarom handlu ludźmi powrotu (wejścia) na rynek pracy w Polsce jest Projekt Partnerstwa na Rzecz Rozwoju „IRIS – reintegracja społeczna i zawodowa kobiet – ofiar handlu ludźmi” finansowany przy udziale środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w ramach Programu EQUAL dla Polski 2004-2006.

Organizacją zarządzającą w PRR „IRIS” jest Fundacja przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu „La Strada” (zwana dalej w skrócie: Fundacją „La Strada”). Program ma na celu wypracowanie mechanizmów skutecznej reintegracji społecznej i zawodowej kobiet – ofiar handlu ludźmi oraz stworzenia szans ich zatrudnienia. Działaniami projektu objętych było 316 osób, w programie motywacji i aktywizacji zawodowej wzięło udział 38

¹³ Dz. U. z 2006 r., Nr 141, poz. 1002, z późn. zm.

¹⁴ K. Karsznicki, *Nadzór prokuratora nad postępowaniem karnym w sprawach dotyczących handlu ludźmi*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 3, s. 43.

osób, spośród których 28 wzięło udział w warsztatach aktywizacji zawodowej (25 osób ukończyło warsztaty). Dziewięć kobiet podpisało umowy stażowe, a po ich zakończeniu jedna podpisała umowę o pracę, a druga – umowę zlecenie¹⁵.

Charakterystyczne jest, że program Equal nastawiony na aktywizację zawodową kobiet ofiar handlu ludźmi bazował na innych przepisach umożliwiających jego beneficjentom podjęcie staży czy pracy. Cudzoziemki, które w ramach programu podjęły pracę, uzyskały zgodę na zatrudnienie lub skorzystały z kursów i staży zawodowych, były do tego uprawnione tylko dlatego, że miały pobyt tolerowany lub pochodzą z kraju, który stał się członkiem Unii Europejskiej itp. Jedna z tych osób dostała zgodę na osiedlenie na terenie Polski z uwagi na polskich przodków.

W związku z tym, że program IRIS niebawem zakończy się, zasadnym jest określenie, w jaki sposób będzie kontynuowany i jak zostaną wykorzystane jego doświadczenia. Brak takich działań spowoduje, że osiągnięcia programu nie zostaną wykorzystane w pełni.

Przepisy prawa międzynarodowego wiążące Polskę w zakresie zapewnienia ofiarom handlu ludźmi dostępu do rynku pracy są dosyć ogólne. Protokół z Palermo w art. 6 ust. 3 lit. d) stanowi, że państwa strony rozważą podjęcie działań, mających na celu odzyskanie przez ofiary handlu ludźmi fizycznej, psychicznej i społecznej równowagi, także, w stosownych przypadkach, we współpracy z organizacjami pozarządowymi, innymi właściwymi organizacjami oraz czynnikami społeczeństwa obywatelskiego, w szczególności zaś zapewnienie możliwości zatrudnienia, kształcenia i szkolenia. Wygląda na to, że Polska dokonała takiego rozważenia i pozostawiła omawiane przepisy w niezmienionym kształcie.

Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi otwarta do podpisu 16 maja 2005 r. w Warszawie ściśle określiła zobowiązania dotyczące zatrudnienia, ponieważ art. 12 ust. 4 stanowi, że każda ze Stron określi zasady, na podstawie których ofiary legalnie przebywające na jej terytorium będą uprawnione do dostępu do rynku pracy, szkolenia zawodowego i edukacji. Państwo polskie określiło te zasady uznając, że ofierze handlu ludźmi nie przysługują żadne szczególne uprawnienia i podlegają one takim samym zasadom jak inne uprawnione osoby. Odrębną kwestię stanowią jednak programy pomocowe zapewniane przez „La Stradę”, ponieważ nie mają one wymiaru zasad prawnych, a w takim kontekście można rozumieć wspomniany art. 12 ust. 4. Dodatkowo art. 16 ust. 5 stanowi, że każda strona powinna podjąć wszelkie starania dla reintegracji ofiar ze społeczeństwem tej Strony, do której ofiary powracają, łącznie z reintegracją w systemie edukacji i na rynku pracy, w szczególności poprzez nabywanie i doskonalenie ich zdolności zawodowych. Kolejnym przepisem zobowiązującym państwo do zapewniania ofierze dostępu do rynku pracy, jest art. 28 ust. 2, który dotyczy ochrony ofiar, świadków oraz osób współpracujących z wymiarem sprawiedliwości. Przepis ten zobowiązuje z kolei strony Konwencji do podjęcia działań ustawodawczych lub innych, które mogą okazać się konieczne dla zapewnienia i zaoferowania różnych rodzajów ochrony. Środki te mogą obejmować: ochronę fizyczną, zmianę miejsca zamieszkania, zmianę tożsamości oraz pomoc w uzyskaniu pracy. Konwencja nie nakłada obowiązku w postaci pomocy w uzyskaniu pracy, a jedynie dopuszcza fakultatywność takiego rozwiązania i władze polskie korzystając z takiej fakultatywności nie wprowadziły żadnych szczególnych przepisów.

¹⁵ Zespół do Spraw Zwalczenia i Zapobiegania Handlowi Ludźmi, *Sprawozdanie z wykonania Krajowego Programu Zwalczenia i Zapobiegania Handlowi Ludźmi na lata 2005 – 2006*, Warszawa styczeń 2007, s. 24.

Dyrektywa 2004/81/WE w art. 11 ust. 1 zobowiązała państwa członkowskie UE, a więc także Polskę do określenia zasad, na jakich posiadacze zezwoleń na pobyt mają prawo dostępu do rynku pracy, szkolenia zawodowego i oświaty (w okresie ważności zezwolenia na pobyt). Treść tego przepisu w zdaniu 1 odpowiada art. 12 ust. 4 Konwencji. Dodatkowo ust. 2 doprecyzowuje art. 11 ust. 1 stanowiąc, że właściwe organy określają na mocy prawa krajowego warunki i procedury zezwalania na dostęp do rynku pracy, szkolenia zawodowego i oświaty. Taki zapis jest jednak oczywisty. W uzupełnieniu można dodać, że w pkt 16 preambuły do dyrektywy również pojawia się omawiane zagadnienie – *w celu umożliwienia zainteresowanym obywatelom państw trzecich uzyskania niezależności i uniknięcia powrotu do sieci przestępczej, posiadaczom dokumentu pobytowego należy zezwolić, na warunkach określonych w niniejszej dyrektywie, na dostęp do rynku pracy oraz na kształcenie zawodowe i edukację. Zezwalając posiadaczom dokumentu pobytowego na dostęp do kształcenia zawodowego i edukacji, Państwa Członkowskie powinny w szczególności rozważyć prawdopodobny czas pobytu.*

Warto zauważyć, że wspomniana dyrektywa określa przede wszystkim zasady przyznawania ofiarom handlu ludźmi zezwolenia na pobyt, a przepisy dotyczące ochrony, wsparcia i pomocy ofiarom mają jedynie charakter uzupełniający.

Postępowanie Polski w oparciu o ww. dokumenty polegające na dopuszczeniu ofiar handlu ludźmi do rynku pracy na zasadach ogólnych, czyli nie wprowadzeniu żadnych zmian o charakterze legislacyjnym w tym zakresie, doskonale wpisuje się w politykę państwa polskiego w postępowaniu z ofiarami handlu ludźmi. Polityka ta polega na ograniczeniu do absolutnego minimum udziału państwa w procesie zapewnienia wsparcia, ochrony i pomocy ofiarom, przy jednoczesnym wskazaniu Fundacji „La Strada” jako instytucji podejmującej główne zadania w tym obszarze.

Oprócz dokumentów wiążących Polskę, warto zwrócić uwagę na zalecenia, które wynikają z dokumentów pozbawionych mocy wiążącej. W załączniku do Deklaracji brukselskiej w sprawie zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi, przyjętej w dniach 18-20 września 2002 r.¹⁶, wymienione zostały zalecenia, normy i najlepsze praktyki. W pkt 13 dotyczącym „natychmiastowej pomocy ofiarom” nie wymieniono dostępu do rynku pracy, a jedynie w tirecie 4 wskazano, że minimalne standardy dla dziecięcych ofiar powinny obejmować dostęp do systemu szkolnictwa i szkolenia zawodowego. Jednym z elementów programów integracyjnych, zgodnie z pkt 15 tiret 3 powinny być szkolenia zawodowe lub możliwość uzyskania pracy. Tak sformułowane zalecenie właściwie jest realizowane poprzez wspomniany już wcześniej program „IRIS – reintegracja społeczna i zawodowa kobiet – ofiar handlu ludźmi”. W zaleceniach opracowanych przez grupę ekspertów w dziedzinie handlu ludźmi¹⁷ (dalej – grupa brukselska) w pkt 99 wskazano możliwość szkolenia zawodowego i zatrudnienia jako jednego z minimalnych elementów, który powinny spełnić państwa członkowskie przy ustanowieniu struktur udzielania pomocy i zapewniania ochrony ofiarom. Grupa brukselska uzupełniła jednak to zalecenie o stwierdzenie, że świadczone usługi powinny być poufne i dobrowolne, przeprowadzone w sposób niedyskryminujący i nieosądzający, zgodnie z poszanowaniem m.in. prawa do prywatności, poufności, możliwości samostanowienia i wolności do przemieszczania się.

¹⁶ Dz. U. UE C 137 z dnia 12 czerwca 2003 r., s. 1.

¹⁷ Grupa została powołana Decyzją Komisji 2003/209/WE z dnia 25 marca 2003 r. ustanawiającą grupę konsultacyjną określoną jako „Grupa ekspertów w dziedzinie handlu ludźmi” (Dz. U. UE L 79 z 26 marca 2003 r., s. 25). Zalecenia (w języku polskim), jak również raport Grupy ekspertów (European Commission Directorate-General Justice, Freedom and Security, *Report of the Experts Group on Trafficking in Human Beings*, Brussels, 22 December 2004) są dostępne w internecie: <http://www.mswia.gov.pl/portal/pl/390/2174/Dokumenty.html>.

OBWE w aneksie do decyzji nr 557 „Program działań OBWE w zakresie zwalczania handlu ludźmi”¹⁸ w rozdziale V w pkt 8.3 sformułował w stosunku do państw członkowskich zalecenie polegające na rozważeniu udzielenia ofiarom zezwoleń na pracę podczas ich pobytu w kraju przyjmującym. Brak szczególnych rozwiązań w omawianym zakresie oznacza, że państwo polskie negatywnie odniosło się do ww. zalecenia.

4. Pomoc społeczna, czyli absolutne minimum

Kolejnym obszarem obciążonym wieloma lukami są polskie uregulowania dotyczące pomocy społecznej. Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej¹⁹ wskazuje w art. 5 i 5a podmioty, które mogą ubiegać się o świadczenia z zakresu pomocy społecznej, chyba że przepisy prawa międzynarodowego stanowią inaczej. Wśród wskazanych podmiotów są też wymienione w art. 5a ofiary handlu ludźmi. Przepis ten został dodany niedawno, ponieważ przez pewien okres w Polsce istniała poważna luka prawna. Ofiary handlu ludźmi miały możliwość zalegalizowania swojego pobytu poprzez otrzymanie wizy na czas określony, ale w tym czasie były całkowicie pozbawione jakiegokolwiek pomocy ze strony państwa. Taka sytuacja sprawiła, iż prawo do pobytu było całkowitą fikcją i albo ofiar nie było stać na pozostanie w Polsce, chyba że skorzystały ze wsparcia organizacji pozarządowych, albo z powodu trudnych warunków ekonomicznych, czyli po prostu z biedy, znów wpadały w ręce sprawców handlu. Ta sytuacja oraz fakt, iż ofiary tego przestępstwa szczególnie wpisują się w cele i zadania pomocy społecznej, doprowadziły do nowelizacji ustawy i zagwarantowania pomocy również dla tej grupy osób znajdujących się w sytuacji kryzysowej. Zresztą obowiązek udzielenia pomocy materialnej czy odpowiedniego zakwaterowania dla ofiar przewiduje obowiązujący Polskę Protokół z Palermo. Poza tym pomoc ofiarom tego przestępstwa jest zapewniona również w Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi. Konwencja zobowiązuje państwa strony, by zapewniły ofierze m.in.:

- (a) *warunki życia zapewniające egzystencję, poprzez takie środki, jak: odpowiednie i bezpieczne zakwaterowanie, pomoc psychologiczna i materialna;*
- (b) *dostęp do pomocy medycznej w nagłych wypadkach;*
- (c) *pomoc tłumacza, w stosownych przypadkach;*
- (d) *poradnictwo i informacje, dotyczące w szczególności praw przysługujących ofiarom oraz dostępnych dla nich świadczeń, w języku dla nich zrozumiałym;*
- (e) *pomoc mającą na celu umożliwienie im przedstawienia i rozpatrzenia swoich praw i interesów na odpowiednim etapie postępowania karnego prowadzonego przeciwko sprawcom;*
- (f) *dostęp do edukacji dla dzieci.*

Konwencja nie została przez Polskę ratyfikowana, ale nie ma to większego znaczenia, ponieważ nie nakładałaby *de facto* żadnych nowych obowiązków. Konwencja weszła w życie z dniem 1 lutego 2008 r., ale spośród 47 członków Rady Europy, Konwencję ratyfikowało tylko 14 państw²⁰. Polska nie ratyfikowała Konwencji, mimo że paradoksalnie Konwencja została otwarta do podpisu podczas III Szczytu Rady Europy, który odbył się w

¹⁸ PC.DEC/557 z dnia 24 lipca 2003 r.

¹⁹ Dz. U. z 2004 r., Nr 64, poz. 593, z późn. zm.

²⁰ Albania, Austria, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Dania, Francja, Gruzja, Malta, Mołdowa, Norwegia, Rumunia i Słowacja. Na podstawie:

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=197&CM=8&DF=2/12/2008&CL=ENG>.

Warszawie w dniach 16-17 maja 2005 r. Z tego też powodu Konwencja bywa niekiedy określana jako „warszawska”.

Konwencja ta jednak wprowadza jeszcze jeden istotny element udzielania pomocy i wsparcia ofierze, ponieważ art. 12 ust. 6 wskazuje, iż *każda Strona podejmie takie działania ustawodawcze lub inne, jakie mogą okazać się konieczne dla zapewnienia, że pomoc dla ofiary nie będzie uzależniona od jej zgody na występowanie w charakterze świadka*. Ten jeden drobny element, który w wielu krajach jest regułą, nie został w Polsce implementowany. W Polsce ofiara może liczyć na pomoc dopiero po złożeniu deklaracji, że będzie współpracowała z organami ścigania. Tylko w okresie czasu do namysłu ma prawo do minimalnej pomocy, maksymalnie przez okres 2 miesięcy, mimo braku takiej deklaracji. W pozostałym zakresie pomoc ta jest zapewniana tylko, jeśli ofiara *spełnia łącznie następujące warunki*:

- a) *przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,*
- b) *podjęła współpracę z organem właściwym do prowadzenia postępowania w sprawie zwalczania handlu ludźmi,*
- c) *zerniała kontakty z osobami podejrzanymi o popełnienie czynów zabronionych związanych z handlem ludźmi.*

Tak więc faktycznie Polska dość rygorystycznie podchodzi do kwestii przyznania pomocy obwarowując ją różnymi warunkami, wbrew międzynarodowym standardom i zaleceniom. Wprowadzenie takie postępowanie wypełnia zobowiązania wynikające np. z dokumentów wspólnotowych (dyrektywa 2004/81/WE), to jednak zupełnie nie spełnia potrzeb ofiar oraz postulatów i oczekiwań organizacji pozarządowych.

Kolejny dokument międzynarodowy, nakładający na Polskę obowiązek udzielania pomocy socjalnej ofierze handlu ludźmi, to dyrektywa Rady 2004/81/WE. Zgodnie z treścią art. 7 dyrektywy *Państwa Członkowskie gwarantują przyznanie zainteresowanym obywatelom państw trzecich, niemającym dostatecznych środków finansowych, standardu życia mogącego zapewnić im utrzymanie i dostęp do leczenia w nagłych wypadkach zwracając uwagę na szczególne potrzeby osób będących w trudnej sytuacji, z uwzględnieniem – w razie potrzeby i jeżeli przewiduje to prawo krajowe, pomocy psychologicznej*.

Implementacja tego dokumentu na grunt polski wydaje się daleko niewystarczająca. W Polsce ofiary handlu ludźmi mogą skorzystać tylko i wyłącznie z pomocy socjalnej ze strony państwa w okresie czasu do namysłu lub w trakcie trwania procesu karnego, jeśli zdeklarują chęć współpracy z organami ścigania, a jedyna pomoc, na jaką faktycznie mogą liczyć, ogranicza się do **interwencji kryzysowej, schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego**. Wskazany w ustawie o pomocy społecznej zakres pomocy dość daleko odbiega od wskazanych w dyrektywie i nie gwarantuje możliwości utrzymania się tych osób w Polsce. Ofiary handlu ludźmi nie mają prawa do żadnej stałej pomocy umożliwiającej im comiesięczne utrzymanie, czy też wsparcie dla rodziny, zasiłku na dzieci, a pomoc gwarantowana im przez pomoc społeczną właściwie ogranicza się do zapewnienia im minimum egzystencji – pozwalającej na utrzymanie się przy życiu. Zasiłek celowy, jak sama nazwa wskazuje, może być przeznaczony na wskazany konkretny cel, np. zakup żywności, leków, leczenia, opalu, odzieży, czy innych przedmiotów użytku codziennego. Jest to jednak pomoc doraźna, nie gwarantująca ofierze utrzymania, a jedynie zaspokajająca jej najpilniejsze potrzeby. Pozostałe formy pomocy oferowane ofiarom handlu ludźmi również skupiają się na zaspokojeniu ich doraźnych potrzeb. Biorąc pod uwagę fakt, iż osoby te wy dostały się z „rąk” zorganizowanych grup przestępczych, bardzo łatwo mogą ponownie znaleźć się w sferze ich działania, tym bardziej, że Polska nie gwarantuje im za ewentualną współpracę właściwie niczego w zamian. Nawet w tym początkowym okresie wychodzenia z kryzysu nie mają zapewnionej odpowiedniej pozycji startowej umożliwiającej im powrót do równowagi.

Deklaracja brukselska w pkt 13 tiret 2 zaleciła umożliwienie ofiarom dostępu do pełnej gamy środków wsparcia obejmujących – zapewnienie schroniska, opieki i wsparcia fizycznego, poradę seksualną i psychologiczną, pomoc medyczną oraz niezależną poradę zdrowotną, prawną i społeczną. Natomiast grupa brukselska we wspomnianym już pkt 99 wskazała, że struktury udzielania pomocy społecznej powinny zawierać co najmniej bezpieczne i odpowiednie zakwaterowanie, doradztwo, opiekę zdrowotną, bezpłatną pomoc prawną, edukację oraz wymienione wcześniej – możliwość szkolenia zawodowego i zatrudnienia. Pobieżna analiza tych zaleceń w odniesieniu do przepisów polskiego prawa wskazuje, że Polska nie spełnia ich nawet w stopniu minimalnym.

Jeśli natomiast chodzi o zalecenia OBWE, to w pkt 2.1 aneksu do decyzji nr 557, wskazano na rozważenie działań legislacyjnych polegających na wprowadzeniu przepisów prawnych, które będą stanowiły podstawę prawną do świadczenia pomocy i ochrony ofiary handlu ludźmi. Zalecenie to poprzez nowelizację ustawy o pomocy społecznej zostało zrealizowane. Jeżeli chodzi o inne zalecenia, obejmujące np. tworzenie schronisk (pkt 4), pomoc w wyrobieniu dokumentów (pkt 5), świadczenie pomocy socjalnej (pkt 6) i reintegrację społeczną (pkt 7), należy uznać, że zostały one zrealizowane jedynie częściowo.

Biorąc powyższe pod uwagę, należy jednoznacznie stwierdzić, iż pomoc materialna przyznawana ofiarom handlu ludźmi jest zbyt skromna, nieodpowiednia do ich potrzeb oraz obwarowana zbyt wieloma warunkami, jakie ofiara musi spełniać. Poza zakresem tej pomocy pozostaną więc wszystkie ofiary, które nie zostały zidentyfikowane przez organy ścigania jako ofiary lub z różnych względów nie zdecydowały się na współpracę z nimi.

Kolejny istotny problem, dotyczący funkcjonowania pomocy społecznej w Polsce, wiąże się z powszechnie stosowaną przez poszczególne resorty praktyką polegającą na scedowaniu prawie wszystkich obowiązków państwa w zakresie pomocy ofiarom handlu ludźmi na organizację pozarządową – Fundację „La Strada”. W chwili obecnej „La Strada” jako jedyna organizacja pozarządowa zapewnia ofiarom kompleksową pomoc socjalną w formie bezpiecznego zakwaterowania, pomocy materialnej i psychologicznej. Patrząc na Program Krajowy²¹ dość wyraźnie widać, iż z uwagi na wysoką jakość świadczonej pomocy, Polska przesunęła odpowiedzialność za zapewnienie odpowiedniego wsparcia i pomocy ofiarom handlu ludźmi na instytucję niepubliczną. Oczywiście w formie partnerstwa instytucja powinna jak najbardziej działać w tym zakresie, ale nie może być też tak, iż jej działalność zwalnia państwowej administracji od zapewnienia odpowiedniej pomocy ofiarom własnymi środkami.

Problemem dotyczącym korzystania przez ofiary handlu ludźmi z pomocy jest również brak odpowiedniego przygotowania pracowników socjalnych do identyfikowania tych osób. Program Krajowy zakłada dopiero na 2008 rok szeroki program szkoleń dla pracowników socjalnych dotyczący pracy z ofiarą handlu ludźmi realizowany głównie w oparciu o doświadczenia Fundacji „La Strada”. Brak odpowiednio przygotowanej kadry powoduje, że w chwili obecnej pracownicy pomocy społecznej najprawdopodobniej nie radzą sobie z dość specyficzną pracą, jaką jest udzielanie pomocy i wsparcia wyjątkowej grupie, jaką są ofiary handlu ludźmi.

²¹ Krajowy Program Zwalczenia i Zapobiegania Handlowi Ludźmi na lata 2007-2008, przyjęty przez Radę Ministrów w kwietniu 2007 r. Dokument jest dostępny w internecie:

<http://www.mswia.gov.pl/portals/pl/390/2174/Dokumenty.html>.

5. Wsparcie medyczne i psychologiczne, czyli państwo nie płaci

Wsparcie dla ofiar handlu ludźmi w zakresie pomocy medycznej i psychologicznej jest również niewystarczające. Obowiązująca Polskę dyrektywa Rady z 2004/81/WE, w artykuale 7 zobowiązuje Państwa Członkowskie do zagwarantowania *zainteresowanym obywatelom państw trzecich, niemającym dostatecznych środków finansowych, standardu życia mogącego zapewnić im utrzymanie i dostęp do leczenia w nagłych wypadkach, zwracając uwagę na szczególne potrzeby osób będących w trudnej sytuacji, z uwzględnieniem – w razie potrzeby i jeżeli przewiduje to prawo krajowe, pomocy psychologicznej.*

Implementacja tych przepisów na grunt polski zawiera wiele niedociągnięć. Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych²² prawo do nieodpłatnej pomocy medycznej mają m.in.:

1. „osoby posiadające obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym zamieszkujące na terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym,
2. osoby nieposiadające obywatelstwa państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym przebywające na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wizy pobytowej w celu wykonywania pracy, zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony, zezwolenia na osiedlenie się, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich, zgody na pobyt tolerowany lub posiadające status uchodźcy nadany w Rzeczypospolitej Polskiej albo korzystające z ochrony czasowej na jej terytorium (...).”

Przepis ten nie dotyczy ofiar handlu ludźmi. Tak więc nawet osoby zidentyfikowane jako ofiary w okresie ich legalnego pobytu w Polsce, na podstawie wymienionych wyżej przepisów ustawy o cudzoziemcach nie mogą korzystać z darmowych usług medycznych. Biorąc pod uwagę fakt, iż osoby te bardzo często doświadczyły poważnej przemocy fizycznej, brak takiego dostępu może poważnie odbić się na ich funkcjonowaniu. Jedyną możliwością skorzystania przez ofiarę handlu ludźmi z bezpłatnej opieki medycznej jest pokrycie kosztów jej leczenia przez organizację pozarządową lub ośrodek pomocy społecznej, jeżeli ofiara znajduje się pod ich opieką.

Podobnie przedstawia się dostęp do pomocy psychologicznej lub innej pomocy specjalistycznej. Jest ona teoretycznie niezbędna w sytuacji osoby po ciężkiej traumie, która wraca do równowagi psychicznej. Prawo polskie nie zapewnia jednak dostępu do takiej pomocy ofiarom handlu ludźmi w formie, np. długotrwałej terapii. Jedyną możliwością skorzystania z takiej pomocy przez ofiarę handlu ludźmi jest skorzystanie z doraźnej pomocy psychologicznej oferowanej przez ośrodki pomocy społecznej w ramach interwencji kryzysowej.

W wielu sytuacjach ofiary handlu ludźmi korzystają z pomocy psychologicznej i wsparcia oferowanego im przez Fundację „La Strada”. Pomoc ta nie jest jednak wystarczająca biorąc pod uwagę skalę problemu. Obejmuje ona tylko osoby objęte opieką tej organizacji i jest uzależniona od aktualnie realizowanych programów i kondycji finansowej tej organizacji. Brak przepisów prawnych umożliwiających dostęp każdej ofierze do takiej pomocy w każdym czasie jest kolejną dość charakterystyczną luką w polskich przepisach.

²² Dz. U. z 2004 r., Nr 210, poz. 2135, z późn. zm.

6. Rekomendacje

Analiza przepisów polskiego prawa w zakresie polityki państwa prowadzonej w stosunku do cudzoziemców – ofiar handlu ludźmi skłania do wydania co najmniej kilku rekomendacji dotyczących przede wszystkim zmian o charakterze legislacyjnym. Zapewnienie skutecznego wsparcia i pomocy dla ofiar handlu ludźmi wymaga:

- wyraźnego zdefiniowania handlu ludźmi lub posługiwania się w całym systemie prawa jedną definicją;
- wprowadzenia jasnych procedur dotyczących identyfikowania ofiary handlu ludźmi;
- uspoźnienia terminów wymienionych w art. 33 ustawy o cudzoziemcach (czas do namysłu) i art. 307 § 1 k.p.k. (dlugość postępowania sprawdzającego);
- odciążenia Fundacji „La Strada” poprzez przesunięcie odpowiedzialności za realizację polityki wykonawczej wobec ofiar, także na inne organizacje, instytucje itd.;
- przeprowadzenia kompleksowych, szczegółowych i profesjonalnych szkoleń, które odpowiednio przygotowują pracowników socjalnych do świadczenia wysokiej jakości usług pomocowych;
- wprowadzenia przepisów umożliwiających ofiarom handlu ludźmi dostępu do rynku pracy w sposób uprzywilejowany i preferencyjny, być może na podobnych zasadach jak osoby, które uzyskały status uchodźcy, a nie na zasadach ogólnych dotyczących wszystkich innych cudzoziemców;
- nowelizacji ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych w sposób umożliwiający ofiarom handlu ludźmi korzystanie z nieodpłatnej pomocy medycznej;
- zapewnienia dostępu do bezpłatnej pomocy psychologicznej i specjalistycznej w sposób stały, nieograniczony wyłącznie do interwencji kryzysowej;
- rozszerzenia zakresu świadczonej pomocy społecznej o zapewnienie stałej pomocy umożliwiającej comiesięczne utrzymanie i obejmującej wsparcie dla rodziny, w tym prawo do świadczeń rodzinnych;
- koordynacji działań podejmowanych w zakresie pomocy ofierze, a w szczególności maksymalne zwiększenie efektywności realizowanych programów;
- uskutecznienia wymiany informacji.

NOTA O AUTORACH

Małgorzata Pomarańska-Bielecka – prawniczka, asesorka prokuratorska, absolwentka Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, członkini Zarządu Stowarzyszenia Interwencji Prawnej, absolwentka Szkoły Praw Człowieka Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Pisze pracę doktorską na temat nielegalnej adopcji, Współpracuje z organizacjami takimi jak: z Fundacją Przeciwko Handlowi Kobietami „La Strada”, Stowarzyszeniem „Niebieska Linia” oraz z Uniwersytetem Warszawskim. Stypendystka „Network of East-West Women” w 2003 roku,

Marcin Wiśniewski – absolwent Uniwersytetu Warszawskiego na Wydziale Prawa i Administracji oraz w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji. Współpracownik przy projekcie pn. „*Trafficking for forced labour in other industries than the sex-industry – Poland’s perspective after the accession to the EU*”, realizowanym przez Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego. Autor publikacji dotyczących problematyki handlu ludźmi.

	<div style="text-align: right;"> </div> <p style="text-align: center;">Analiza powstała w ramach Działania III Partnerstwa „Międzykulturowe Centrum Adaptacji Zawodowej” finansowanej przez Europejski Fundusz Społeczny w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL</p>
--	--

Analizy, Raporty, Ekspertyzy 2008, nr 1 (15); luty 2008 r.

Komitet redakcyjny: Witold Klaus (przewodniczący), Agnieszka Gutkowska, Maria Nielaczna, Małgorzata Pomarańska-Bielecka

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej
Al. 3 Maja 12 lok. 510
00-391 Warszawa
tel./fax. 22 621-51-65
e-mail: interwencja-prawna@o2.pl
www.interwencjaprawna.pl